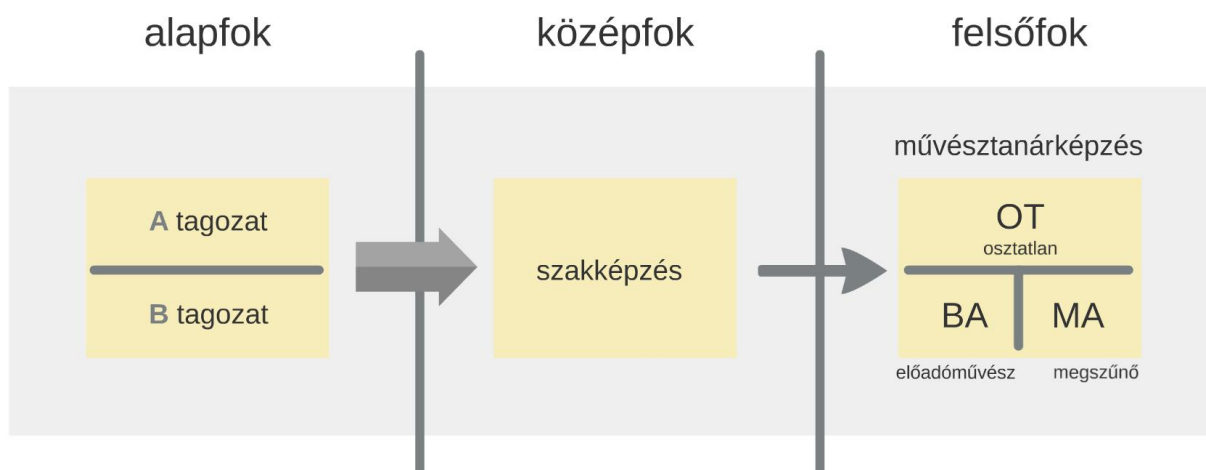

A magyar népzenei képzés szakterületi megújítása és a képzési szintek szerinti harmonizációja¹

Több mint három évtizede indult el a magyar népzene intézményes, zeneiskolai oktatása. Az alapfokú népzenei képzés kialakításának lehetőségét hamarosan követte a középfokú oktatás, majd a népzene főiskolai, végül egyetemi katedrát kapott.² Az oktatás három szintjén – 1. ábra – szerzett tapasztalatok alapján mára egyértelművé vált, hogy szükség van egy új, a három szintet egységben szemlélő szak módszertani koncepció kidolgozására. E koncepció elkészítése érdekében a népzenei képzés egészét vizsgáltuk, figyelembe véve sajátosságait, problémáit és potenciáljait.

1. ábra. A képzési szintek

¹ Az MTA BTK Zenetudományi Intézet kutatócsoportja az MTA 2014 végén meghirdetett *Szak módszertani Pályázatán* a jelzett címen egyéves, 3,6 m Ft összegű támogatást kapott. A jelen szöveg – a felolvasás igényelte rövidítésekkel – a pályázat zárókonferenciáján, 2016. március 24-én, az MTA Székház Felolvasótermében hangzott el <http://videotorium.hu/hu/recordings/details/12836,A_magyar_nepzeneszkpezes_szakterületi_megujitasa_es_a_kepzési_szintek_szerinti_harmonizacioja>. Az eredmények alapján a kutatócsoport az MTA 2016-os, nagy összegű támogatást biztosító *Kibővített szak módszertani pályázat – 2016* elnevezésű pályázati kiírásra a népzeneoktatás teljes vertikumát érintő, új módszereket és infokommunikációs eszközöket az oktatásba integráló pályázatot adott be. A pályázatot az MTA pályázati bíráló bizottsága nem támogatta.

² Magyarországon – Európában szinte egyedülálló módon – a közoktatási törvény határozza meg az alapfokú művészetoktatási intézmény fogalmát, vagyis az 1990-ben elfogadott XXIII. törvény állami közoktatási intézménynek ismeri el azokat. A szakképzésről szóló – többször módosított – 1993. évi LXXVI. törvény pedig a középfokú művészetoktatást szabályozza. A népzeneoktatás felsőfokon először a közismereti tanárképzésben jelent meg. A nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola képzése a kilencvenes évek elejétől másfél évtizedig tartott, a képzésformának a bolognai folyamatnak nevezett, Magyarország által is elfogadott, Európai Unió irányelvgyűjtemény vetett véget, amelynek eredménye a kétszintű képzés lett. Ezt követően 2007-ben, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen elindult felsőfokú gyakorlati hangszeres és énekes népzenei alapképzés, majd 2009-ben megalakult a Népzene Tanszék. 2010-ben a népzene tanári mesterképzés, 2014-ben pedig – a tanárképzés átalakítását követően – osztatlan, kétszakos tanárképzés vette kezdetét.

Az oktatási helyzet felmérése

Az oktatási helyzet felmérése során mintegy 150 iskolát, az ország szinte valamennyi népzenei szakirányt működtető intézményét felkerestük.³ A 2. ábra a felkeresett képzési helyeket körzetenként jelöli, a színek egy-egy körzetnek felelnek meg.⁴ Az ábra szerint a legtöbb iskola Budapesten és környékén található, még jól ellátottnak tekinthető az észak-magyarországi térség. A többi területen, megközelítőleg egyenletes eloszlásban, körülbelül feleannyi iskola működik. A kutatás során rögzítettük az iskolák népzene tanszakának általános leíró adatait: a tanszakvezetők és szakirányfelelősök végzettségét, a tanulók számának alakulását, valamint az infrastrukturális adottságokat. Módszertani szempontból felmértük az általánosan használt és helyi gyakorlatot, az alkalmazott általános kerettantervet és helyi tantervet, tanáronként az adott szakirányhoz kapcsolódó, részletesebb adatokat. Végül meghatározott szempontok alapján összefoglaltuk a tendenciákat, a hiányokat és előnyöket, figyelembe véve a tanulók előadási és versenylehetőségeit, valamint a tanártovábbképzés helyzetét.

2. ábra. A kutatás helyszínei

³ A kutatási pontok kijelölése az Oktatási Hivaltól igényelt adatbázis elemzésével kezdődött. Az adatbázis azon alapfokú művészetoktatási intézményeket tartalmazta, ahol a 2014. szeptemberi állapot szerint népzene- és/vagy néptáncoktatás folyik. Felmérésünk során az adatokat a helyszínen pontosítottuk. Az Oktatási Hivatal Köznevelési Nyilvántartási Főosztálya folyamatosan publikálja azokat a közérdekű, nyilvános adatokat, amelyek az informatikai rendszerében megtalálhatóak, illetve az egyes közérdekű adatszolgáltatási igények kiszolgálásakor elkészülnek. A legfrissebb statisztika itt érhető el: <<https://dari.oktatas.hu/index.php?id=kozerdeku>>.

⁴ A körzetek a magyar postai rendszer kilenc körzetének felelnek meg. A megyéknél nagyobb körzetek használatával munkánkat hatékonyabban tudtuk koordinálni.

Alapfok

A népzenei alapismeretek megszerzése mellett az alapfokú oktatás kiemelt funkciója a zenei élmény nyújtása és a közösségépítés. A problémák között jellemzően felmerült, hogy az alapfok lehetőséget biztosít ugyan a tehetség gondozására az A és B tagozat alkalmazásával, de ezzel a lehetőséggel kevés iskola él. A megfelelő óraszám megteremtése a zenetanárookra háruló feladat, akik minden évben jelentős erőfeszítéseket tesznek a tanítványok toborzása terén. A délutáni kötelező tanítás és a növekvő óraszámok miatt az órarendek összeállítása egyre nehezebb. A pedagógusok és intézményvezetők elkötelezettsége mellett is az oktatásszervezési közeg kedvezőtlen volta, valamint a szülőkre háruló hangszerbeszerzés terhei miatt a tanulószámokban negatív tendenciák várhatók. A helyi oktatáspolitikai oldaláról jellemzőek azok a szűk látókörű nézetek, amelyek szerint a művészetoktatás eredményei haszonelvűen nem mérhetők. Noha a művészetoktatás hasznosságának magától értődő evidenciának kell lennie, kognitív transzferhatását mégis többen, nagy energiákkal igyekeztek bizonyítani.

Középfok

A szakképzés középfokjának kiemelt funkciója a hivatásra nevelés. A szakmai felsőfokú képzésre bejutás követelménye nagy terhet ró tanárra és diákra egyaránt, az elvárásoknak csak a közismereti tárgyak oktatási színvonalának engedelménye árán tud megfelelni az iskolák nagyobb része. A középfokú képzőhelyek országos eloszlása egyenetlen, különösen aggasztó a nyugati országrész és a déli megyék alacsony ellátottsága – lásd a 2. ábrát.

Felsőfok

A közismereti tanárképzés keretében, ének-zene–népzene szakpáron 1991-től a bolognai folyamat bevezetéséig lehetett főiskolai szinten tanári képesítést szerezni. A népzenei képzés a művészeti felsőoktatásban csak 2007-ben jelent meg, a klasszikuszene-oktatás gyakorlatát követve a képzést a kétszintű bolognai modellben kellett elhelyezni. A modell tanárképzésre való alkalmatlanságának felismerésével indulhatott el az osztatlan népzene-tanár-képzés.⁵ Az eddigi tapasztalatok alapján hívhatjuk fel a figyelmet arra, hogy jelenleg a felsőfokú képzés idejének jelentős hányadát kell olyan tudás pótlására fordítani, amely középfokon is megszerzhető lenne. A közép- és felsőfokú képzés jelenlegi összehangolatlansága itt mutatkozik meg erőteljesen.

Tantervek

A kutatás keretében összevetettük a népzenei képzés alap- és középfokú tanterveit. Alapfokon az 1999-es első tantervhez (Szűcsné Hobaj 1999) képest a 2011-es tanterv⁶ néhány témakört részletesebben fejt ki, másokat elhanyagol (mindkét jelenség megfigyelhető például a főtárgyhoz kapcsolódó szolfézs ismeretek vagy a játéktechnikai elemek leírásában), a szakmai tartalom azonban nem változott lényegesen.

A középfokú műhelyekben a *Népzenei szakképzés központi tantárgyi programja* című, 1998 óta változatlan általános kerettantervet alkalmazzák (Szüdi 1998). A felsőfokú oktatás tapasztalatai alapján úgy véljük, hogy a keretek túl merevek, az ismeretanyag túlméretezett és nem kellően strukturált. Javaslatunk szerint támogatni kell a tanár tudásán és tapasztalatán

⁵ 2014-től osztatlan, kétszakos tanárképzés indult a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékén.

⁶ E tantervek nem jelentek meg nyomtatásban, jelenleg a Magyar Zeneiskolák és Művészeti Iskolák Szövetségének honlapján található meg digitális formában: <<http://www.mzmsz.hu/index.php/hu/tantervek>>. .

alapuló, a helyi zenei hagyományt is figyelembe vevő tantervek készítését, amelyek összességében lehet egy új kerettanterv alapanyaga. Középfokon mutatható ki, hogy az ismeretanyag három oktatási szinten átívelő arányos elosztása, egymásra épülő bővülése elengedhetetlen a szintek ki- és bemeneteinek szinkronizálásához.

Tananyagok

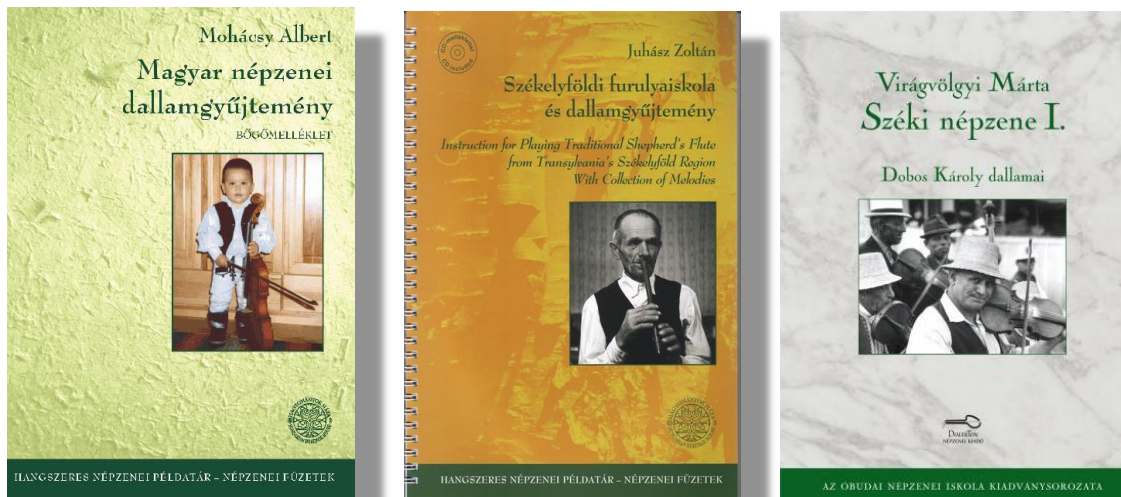
A kutatás során megkezdtük a jelenleg általánosan használt oktatási anyagok elemzését. Az alábbi kiadványcsoportokat találtuk:

a) Tematikus (egy régiót, előadói vagy kutatói személyiséget, hangszertípust vagy programot bemutató) kiadványok, amelyekben a hozzáadott pedagógiai tartalom minimális. Tematikus anyagokból sok áll rendelkezésre (például Lajtha 1980, Richter 2012, Pávai 2015), viszont nem fedik le a teljes magyar nyelvterület zenei hagyományát.

3. ábra. Népzenei tematikus kiadványok

b) Példatárak, ahol a pedagógiai cél megjelenik, de a didaktikai felépítés, a tanulást-tanítást segítő eszköztár általában hiányzik – az elmúlt 30 évben közreadott művek nagy része ebbe a kategóriába sorolható (például Mohácsy 2004, Juhász 2010, Virágvolgyi 2014). Ennek ellenére példatárakból kevesebb van a szükségesnél, egyes hangszerek (például a cimbalom, tárogató, tambura) esetében példatár még nem készült.

4. ábra. Népzenei példatárak

c) A legjelentősebb hiányt a tankönyvek terén tapasztaltuk. Az elérhető kiadványokban koncepcionális hibák sora lelhető fel. A tanári kézikönyvek, a leendő tanároknak szóló, felsőfokon alkalmazható szakdidaktikai tankönyvek teljesen hiányoznak a palettáról. Bízható jelenség egyes új műhelyek korszerű tananyagainak megjelenése (például Fábri 2008, Szabó 2013, Bolya 2014). E tankönyvekben már fellelhető a didaktikai és módszertani koncepció, a célcsoport jól körülhatárolt, az anyag elsajátítását segédeszközök támogatják, és a tankönyvekben utalnak a fenti két kategóriába tartozó kiadványokra.

5. ábra. Korszerűnek tekinthető tananyagok

A tananyagok terén jelentős problémát okoznak a kiadói gyakorlat körül kialakuló anomáliák. A viszonylag szűk rétegnek szánt népzenei kiadványok rendszerint kis példányszámban jelennek meg, a kiadványok megfelelő gondozása (a terjesztés, az utánpótlás) elmarad.

Oktatásszervezés

A felmérés során hangsúlyosan merült fel az oktatásszervezés kérdése, amely a pedagógiai folyamatnak ugyancsak fontos eleme. A művészeti iskola helyszíne, valamint a tanítási időszáv stratégiai jelentőségű, gyakran az alapvető működés feltétele.

Az egész napos iskola koncepciójának bevezetése miatt számos iskolában csak szombati tanítással tudják az előírt óraszámot biztosítani. A KLIK-kel kapcsolatos panaszáradatból most csak egyre térünk ki. A megkérdezettek szerint a KLIK költséghatékonysága egyet jelent a pénzügyi keretek szinte teljes befagyasztásával. Hangszerbeszerzésre általában a nem állami fenntartású iskoláknak van lehetőségük, a KLIK alá tartozó kétharmadnak erre kerete nincs. A nehézségek ellenére, a vizsgált intézmények 60%-a – jellemzően a nagyobb zeneiskolák – bővítenék népzeneoktatásukat.

A intézmények működési stratégiáiban, innovációs lehetőségeiben a fenntartó típusától függően markáns eltérést tapasztaltunk. Az állami szférába tartozó iskoláknál állandósultak a viták a fenntartóval, a KLIK szinte teljesen befagyasztotta a státuszokat, elzárta a szerzési forrásokat.⁸ A megoldások érdekében az iskolák civil szervezeteknél keresnek kerülőutakat a finanszírozás megoldására. A magániskolákat ezzel szemben a piaci szemlélet jellemzi, gyorsan reagálnak a kereslet-kínálat változására. A státuszokról maguk döntenek, az eszközbeszerzések, hangszerjavítások saját hatáskörben maradnak. Ennek következményeként felszereltségük jobb, azonban itt a térítési díj lényegesen magasabb. A törvényi háttér nem ad egyenlő esélyeket, inkább az állami intézményeket segíti, számos pályázatra csak az állami fenntartású intézmények jelentkezhetnek.

Javaslatok

Felmérésünk alapján egyértelműen jutottunk arra a következtetésre, hogy a népzeneészek alap- és középfokú képzésében új kerettantervekre van szükség, amelyeket egymással kommunikáló munkacsoportok készítsenek. A munkacsoportokban az adott oktatási szinten hosszabb ideje dolgozó tanárokon kívül vegyenek részt a) más szinteken is tanító, így a ki- és bemenetek szakmai követelményeit értő szakemberek; b) az oktatás jogi szabályozását jól ismerő szakértők; c) oktatáseméleti ismeretekkel és publikációs tapasztalattal rendelkező oktatók; d) a koordinációs feladatokat ellátó szervezők.

A tantervekben meg kell jelenjen az oktatás három szintjén átívelő, egymással kompatibilis, fokozatosan bővülő tananyag-koncepció, a szinkronizált ki- és bemeneti követelményrendszer, valamint az az elvárás, hogy a megszerzett ismeret tükrözze a magyar népzene kultúra egészét. A tananyagoknak figyelembe kell venniük azt a lehetőséget is, hogy a zeneművészeti oktatásba különböző életkorban lépnek be tanulók.

A kutatás során feltárt szellemi műhelyek részvételével, egységes szemlélettel összeállított, jól körülhatárolt célcsoportokkal, egymásra épülő tananyagok megírására van szükség. Javasoljuk az online média használatát az Open Access szellemében, valamint az eszközfüggetlen tartalom szemléletet. Legsürgetőbb a népzenei szolfézs és összhangzattan tananyagainak kidolgozása, e szakterületek ellátása szinte teljesen megoldatlan.

Jelentősen szélesíteni kell a szakirányú továbbképzések körét, amelybe az egyetemi műhelyeknek be kell kapcsolódniuk. Növelni javasoljuk a vidéki képzési helyszínek számát, előny-

---

⁸ A Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (<http://klik.gov.hu/>) helyzete a kutatás lezárása után megváltozott. Rétvári Bence, az Emberi Erőforrások Minisztériumának parlamenti államtitkára 2016 márciusában bejelentette, hogy a KLIK megszűnik. Tájékoztatása szerint új szabályozást alakítanak ki, hogy 2016. szeptemberre kialakuljon a sokkal kevésbé központosított új rendszer.

ben részesítve a régiós központokat, illetve az alulról szerveződő, népzenevel foglalkozó műhelyeket.

Az iskolák finanszírozása terén normatív támogatásra van szükség az állandó költségek fedezésére, ezeket ki kell emelni a pályázati keretből. Az eszközbeszerzést azonban célzott pályázatok kiírásával szükséges biztosítani.

A kutatásban kimutatott népzenei tanszaktöbbitési igény országos jelenség. Érdemes megvizsgálni a többités, a tankerületek közötti együttmüködés, a státuszmegosztás lehetőségeit.

Az alap- és közép fokú művészetoktatás – benne a népzene és néptánc szakterületeivel – folyamatosan kénytelen érvelni amellet, hogy müködése a közismereti tárgyak tanításánál megszokott formáktól szükségszerűen tér el. Az egymást váltó városvezetőknek és oktatáspolitikusoknak újra és újra el kell magyarázni a művészetoktatás közösségteremtő erejének, tartalmi elemeinek hatását a gyermekek szellemi-érzelmi fejlődésére, a csak lassan elérhető eredményekhez szükséges szaktudás- és eszköz igény indokoltságát. A felső fokú képzésben még legalább egy évtizedre van szükség ahhoz, hogy megjelenjen az a tudományos fokozattal rendelkező réteg, amely önállóan képes lesz a terület érdekérvényesítésére, folyamatainak önálló irányítására.

Azt reméljük, a kutatás eredménye iránytű lehet tantervek, pályázati programok készítésekor, segítségét nyújthat az oktatással foglalkozó szakpolitikusoknak, hosszabb távon pedig orientálhatja az országos szintű szakmai párbeszédet.

Irodalom

- Bolya Mátyás. *Magyar citerás antológia*. Online tananyag. Budapest: Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszék. <<http://mca.lfze.hu/>>.
- Fábri Géza. 2008. *Koboziskola 1-2*. Szeged: Mester Tanoda Alapítvány. DVD.
- Juhász Zoltán. 2010. *Székellyöldi furulyaiskola és dallamgyűjtemény*. Budapest: Hagyományok Háza.
- Lajtha László. 1980. *Kőrispataki gyűjtés*. 2. kiadás. Budapest: Editio Musica. (Népzenei monográfiák 3.)
- Mohácsy Albert. 2004. *Magyar népzenei dallamgyűjtemény: bőgőmelléklet*. Budapest: Hagyományok Háza.
- Pávai István. 2015. *Magyarózd népzeneje: Horváth István gyűjtései tükrében*. Budapest: MTA BTK Zenetudományi Intézet/Hagyományok Háza. DVD-ROM.
- Richter Pál, főszerk. 2012. *Magyar Népzenei Antológia: Digitális összkiadás*. Budapest: FolkEurópa. DVD-ROM.
- Szabó Andrea. 2013. *Népi hegedűiskola gyermekeknek*. Budapest: Hagyományok Háza.
- Szüdi János, főszerk. 1998. *Népzeneész szakképesítés központi tantárgyi programja a zeneművészeti szakközépiskolák számára*. Mogyoród: ROMI-SULI.
- Szücsné Hobaj Tünde, sorozatszerkesztő. 1999. *Az alap fokú művészetoktatás követelményei és tantervi programja. Népzene*. Mogyoród: ROMI-SULI.
- Virágvölgyi Márta. 2014. *Széki népzene I: Dobos Károly dallamai*. Budapest: Dialekton.

Bolya Mátyás, LFZE doktorandusz
MTA BTK Zenetudományi Intézet
az LFZE oktatója

Fügedi János, PhD
tudományos főmunkatárs, MTA BTK Zenetudományi Intézet
főiskolai tanár, Magyar Táncművészeti Főiskola